

OBSAH

co je morálka - co je etika

- 19 Předmluva
23 Co je podle vás hlavní morální problém současnosti?
34 Je schopen marxismus, jak jej známe, řešit beze zbytku všechny etické problémy dneška?
Není nutné dívat se na člověka jako na víc než na soubor vztahů?
35 Říkáte, že morálka je třídní. Prosím vás, jaký je to nesmysl! Lež zůstane lží, ať lže kdokoli,
příslušník kterékoli doby, třídy, kteréhokoli hnutí.
37 Říkáte, že komunistická morálka je třídní morálkou, neboť vyjadřuje objektivní zájmy děl-
nické třídy, že však jednou se stane všelidskou morálkou, závaznou normou celé lidské
společnosti. Jak tomu rozumět?
39 Nelíbí se mi, že spojujete morálku a štěstí jen s plným žaludkem. Člověk přece žije víc
hlavou než břichem!
41 Máme krásné ideály, ale skutečnost se od nich často velmi liší. Máme krásné mravní zá-
sady, ale v praxi jsou mnohdy přehlíženy.
44 Mluví se o tom, že společnost se vyvíjí pokrokově. Lze však prokázat, že současná společ-
nost stojí výše než dřívější?
46 Nezdá se vám, že teorie o tom, že morálka je nadstavba, vede lidi k pasivitě, k zanedbávání
mravní svědomitosti, k smíření s nedostatky, pokud nemáme komunistickou základnu?
48 Tvrdí se, že v socialismu jsou společenské zájmy v souladu se zájmy individuálními.
Neznamená to podceňování individuálních zájmů?
52 Co je to vlastně svědomí? Není to jen výmysl moralistů, výhrůžka výtržníkům, pokus udržet
na uzdě škodlivé sklony lidí?
55 Na čem závisí, zda je člověk mravný či nikoli?
59 Mnoho se dnes mluví o mládeži a o její morálce. Jsou lidé, kteří tvrdí, že je špatná a že není
dobrou zárukou uskutečnění velkých cílů, jiní zase klenou nad mládeží aureolu čistoty,
upřímnosti, pracovního elánu atd. Jiní říkají: tak i tak, částečně tak, částečně onak. — Není
však morálka také objektivním jevem? Nepatří k těm faktorům či oblastem, které se utvá-
řejí do značné míry nezávisle na lidských přáních, cílech a snahách?
65 Jak lze zjišťovat a pochopit společenské postoje lidí?

- 67 Proč děláte z morálky takovou vědu, když jde o jednoduchou věc? Morální problémy je třeba řešit případ od případu, a k tomu stačí povšečně vědět, co je dobré a co špatné. A to nám přece říká kodex budovatele komunismu.
- 70 Jak se vlastně vytváří etický ideál?
- 72 Jednou z předností starých etických teorií je, že zdůrazňují význam morální stability pro lidský život. A to je správné; jenom stálost a neměnnost morálních a světonázorových norem může mít účinný vliv na harmonický vývoj člověka. Proč právě marxismus všechno relativizuje?
- 75 Myslím, že morálku nelze založit na rozumu a vědě, nýbrž na citu.
- 77 Osobně si vážím moudrosti materialistických myslitelů minulosti i přítomnosti. Zdá se mi však, že materialisticky nelze vysvětlit skutečnost svědomí, lidské obětavosti, smyslu pro povinnost, tzv. „výčitek svědomí“, odvahu k nasazení života, ba i sebeobětování pro blaho bližních.
- 79 Myslím, že v etice není vyššího morálního principu než Ježíšův příkaz: „Miluj svého bližního jako sebe samého.“
- 80 Masaryk snad dělal chyby v politice. Ale jeho etika byla ušlechtilá. Myslím, že kdybychom se od něho více učili, neměli bychom teď tolik potíží mezi mládeží, s nepoctivostí aj.
- 83 Zdá se mi, že v etice si nelze představit nic dokonalejšího než Kantův kategorický imperativ: jednej tak, aby ti lidství v osobě tvé i každého jiného bylo vždy cílem, nikdy prostředkem!
- 84 Nezdá se vám, že některé směry buržoazní filosofie — mám na mysli zejména existencialismus — hlouběji chápou problematiku člověka než marxismus a lépe vidí jeho úlohu v sociálních vztazích? Není marxismus v tomto smyslu jakýmsi druhem nihilismu?
- 85 Řada západních autorit dokazuje, že rychlé pronikání techniky do života lidí způsobuje relativnost v sociálních vztazích. Mluví se o industrializaci sociálních vztahů i myšlení. Je toto vysvětlení pro nás, marxisty, přijatelné?
- 88 Jaký je rozdíl mezi morální a právní normou? Není-li člověk v rozporu s právem, znamená to už, že jedná vždy morálně?
- 90 Je možné, aby morálka úplně nahradila právo? Nepovede to k anarchii? Vždyť — mimo jiné — právní normy a zákony musí být velmi přesně formulovány, kdežto v morálce je to mnohem neurčitější.
- 92 Sledují naše vědy problém transformace společenských mravních norem v osobní zásady, principy?
- 93 Uznávám potřebnost etiky jako disciplíny, ale myslím, že tak, jak existuje, to není pořádek skutečná věda, ale spíš plané povídání.

jaká je mládež?

- 377 Když si mladé generace vytvářejí nové morální a světonázorové ideály, znamená to snad,
že se zpronevěřily, že ztratily úctu k revolučním tradicím otců?
- 379 Slyšel jsem jednou v rozhlasu relaci o vztahu mladé a staré generace. Na redaktorovu otázku
o tomto vztahu mladý člověk odpověděl: Stará generace nechce slyšet pravdu ani o sobě,
ani o mladých. Jaký je váš názor na tento problém?
- 383 V čem vidíte příčiny apolitičnosti dnešní mládeže?
- 388 Říká se, že pro současnou mladou generaci je příznačná nezralost citového života, nedosta-
tek citovosti. Nejde spíš o zdravý odpor mladého pokolení vůči sentimentalitě, o střídavý
postoj k světu, odpovídající epoše technických zázraků?
- 390 Jsem přesvědčen, že dochází k stále větší volnosti v sexuálních vztazích, a to nejen mezi
mládeží, ale i u střední generace. Moji synové mne přesvědčují, že je to optický klam, že toto
konstatovala dosud každá generace u generace následující. Domnívám se, že dnešní situace
je podstatně odlišná. Vysvětlení však neznám.
- 391 Myslím, že by nebylo tolik mladých lidí na cestě, kdyby ženy — matky nemusely do za-
městnání a měly na výchovu dětí více času.
- 393 Ta nešťastná filosofie našich maminek: „Ať si holka užije, je mladá!“
- 395 Učitelé by měli být vzory morálky. Ale ze zkušenosti, které mám s vlastními dětmi, se mi
zdá, že z velké části jsou velmi ustrašení, zakřiknutí a bez pevné páteře, že nemohou dát
mládeži pevné mravní základy. Co dělat?
- 398 Nemyslíte, že mládež je často na cestě proto, že se má příliš dobře? Vysoké platy; žádné
zvláštní potíže, žije si jako v bavlnce.
- 401 Nelíbí se nám způsob světonázorové výchovy na školách. Je většinou formální, nezasahuje
city, ale jen rozum žáků, a to ještě velmi povrchně. Chybou také je, že světonázorovou vý-
chovu nedoprovází důkladnější a cílevědomější výchova charakterová. Co o tom soudíte?
- 403 Na naší fakultě se mnoho hovořilo o nezájmu mládeže o společenské dění. Ale vždyť my
docela rádi diskutujeme, přeme se a dotazujeme. Například některé naše semináře mar-
xismu-leninismu jsou v poslední době velmi živé a zajímavé. Zdá se nám, že uplatňujeme-li
své vlastní názory, přijímáme marxisticko-leninskou teorii hlouběji než tehdy, když nám
je předkládána jakoby k věření.
- 405 Jaká je naše mládež?

- 96 Myslím, že umění může vychovávat daleko více a lépe než nějaké nudné a abstraktní etické traktáty.
- 99 Jaké úkoly stojí dnes před etikou? Zdá se mi, že nestačí, když se omezuje na pouhé zdůvodňování, výklad a systemizaci mravních principů a norem.

ekonomika - politika - morálka

- 113 Mezi vážné nedostatky našeho života patří, že jsme při všem politickém a ekonomickém snažení často zapomínali na člověka. Člověk nám prostě vypadl jako cíl i jako nezbytný prostředek.
- 121 Četl jsem jednou v novinách, že z hlediska politiky je jedno, zda člověk dělá z uvědomělosti nebo ze ziskuchtivosti, jen když dělá dobře. Nelíbí se mi to. Je to opravdu zásada marxistické teorie?
- 125 Lidé se v poslední době často ptají, zda ti, kteří značně podléhali kultu osobnosti, a nejen podléhali, ale pomáhali ho vytvářet, jsou dnes schopni proti tomuto pochybnému systému bojovat.
- 127 Mimoděk jsem vyslechla rozhovor dvou mužů jdoucích patrně ze schůze. Politický rozhovor. O kultu osobnosti, o nových opatřeních, o nedostacích. Říkali: „Dříve se to psalo tak, dnes zase docela jinak. Jak tomu všemu rozumět? Kde je pravda? Cemu věřit?“
- 130 Cím to je, že se dost často setkáváme s případy, kdy se veřejní pracovníci odtrhli od života lidí a od všedního dne, vyvyšují se nad lidmi, nechápou jejich potřeby a zájmy, propadají formalismu v řídicí práci, nežijí tak, jak bychom očekávali od vedoucích pracovníků v socialistickém státě?
- 133 Jak je možné, že se v našem hnutí rozmohl formalismus, vnějškové vykazování činnosti („mysli si své“, „vezmi funkci, ať máš pokoj“, „já vím, je to nesmysl, ale udělat to musí-me“)?
- 135 Jaké důsledky měl systém kultu osobnosti pro oblast morálky?
- 145 Likvidaci soukromého vlastnictví výrobních prostředků jsme odstranili základy individualistické buržoazní morálky. Nezdá se však, že individualismus, egoismus a sobectví bují dále, snad v míře ještě větší? Nejsou základy egoismu někde jinde než v ekonomice?
- 148 Bojuje se proti sobectví, zejména u jednotlivců. Ale cožpak neexistuje ještě horší sobectví různých orgánů a organizací a institucí? Cožpak se mezi sebou nesoudí různé národní podniky?

- 149 Je morální, když pracovníka či funkcionáře, který se v minulosti zasloužil, necháváme jen proto na vedoucím místě, i když víme, že na dnešní úkoly nestačí?
- 151 Myslím, že jsme mnoho zanedbali v cílevědomé výchově vedoucích pracovníků. Cílem naší kádrové politiky se dosud nestal typ všestranného, to je politicky, kulturně a odborně kvalifikovaného člověka.
- 153 Na všech stranách kolem sebe vidíme „obezličku“. Lidé si nechtějí brát odpovědnost, nechtějí sami rozhodovat, a tak se mnoho věcí odkládá a nakonec buď vůbec neřeší, nebo řeší, ale chybně.
- 154 Nemyslíte, že velmi neblahé morální důsledky plynuly a plynou dosud z toho, že lidé vědí a cítí, že by měli rozhodovat, ale ve skutečnosti nerozhodují? Což tomu nebrání byrokratické metody práce některých orgánů, jež občana od spoluúčasti odrazují? Jak prakticky, nikoli pouze hesly a moralizováním, upevňovat v lidech vědomí, že pracují na svém a pro sebe?
- 156 Ani v kolektivistické společnosti není vina a zásluha kolektivně anonymní. Vždy má své konkrétní jméno, svou individuální tvář.
- 159 Nyní, když odhalujeme hlavní příčiny našich hospodářských a politických nedostatků a potíží, jsme často náchylní svádět všechno na příčiny objektivního rázu, nezávislé na vlastnostech, jednání a chybách lidí. Kritika morálních postojů a jednání bývá pak někdy odrážena jako moralizátorství. To snad není správné?
- 162 Když kritizujeme kapitalismus, obšírně líčíme ziskost, touhu po moci a brutalitu představitelů kapitalismu. Ale což lidé — a často i ti, kteří se zabývají politikou za socialismu, jsou vedeni jen nějakými andělsky čistými motivy? Cožpak i zde neexistuje boj o moc a prestiž, o místa a kariéru, což se zde též neprojevuje snaha získat výhody pro sebe a pro svou rodinu?
- 164 Do jaké míry mají vinu na našich hospodářských potížích přežitky minulosti?
- 169 Nedostatky v hospodářství máme u nás proto, že stále ještě na různých odpovědných místech sedí různí „bývalí“. Ti to všechno brzdí, protože mají zájem, aby to nešlo.
- 172 Říká se, že základním ekonomickým zákonem socialismu je co nejúplnější uspokojování hmotných a duchovních potřeb všech členů společnosti. Nevede tento jednostranný důraz na uspokojování potřeb ke škodlivým jevům v morální sféře?
- 173 Říkali nám na školení, že za kapitalismu jsou smyslem života peníze. Zdá se mi však, že nikdy nebyl takový shon po penězích jako teď u nás. Jak to vysvětlíte?
- 174 Na našem závodě se teď hodně mluví o svědomitosti při práci. Ale stroje jsou u nás špatné, staré, přísun materiálu nejistý. Často stojíme několik dní a pak se na nás chce, abychom to svědomitostí dohnali. Zdá se mi to podivné. Copak má naše dělnická čest a morálka nahrazovat nedostatky v řízení a v zastaralé technice?

- 174 Není v naší společnosti přeceňována politická uvědomělost na úkor odbornosti? Má to pak velmi nepříznivé morální důsledky.
- 178 Myslím, že jsme mnoho zanedbali v cílevědomé výchově vedoucích pracovníků. Cílem naší kádrové politiky v tomto směru se dosud nestal typ všestranného, to znamená politicky, kulturně a odborně kvalifikovaného člověka.
- 181 V průběhu výstavby našeho socialistického průmyslu a zemědělství jsme vyměnili tisíce ředitelů. Bylo to proto, že to byli špatní pracovníci, špatní komunisté? Někdy ano. Ale převážně ne. Velká část jich byli schopní, obětaví a čestní lidé.
- 184 Udělali jsme dobrou věc pro závod, a jak se později ukázalo, i pro celé naše národní hospodářství. Ale dostali jsme se do rozporu s paragrafem, a za to má teď někdo odpovídat. Má se člověk držet předpisu, nebo jednat třeba i proti němu, když je přesvědčen, že tak je to v zájmu socialistické společnosti?
- 187 Často se u nás stávalo a ještě stává, že jsme poznávání nahrazovali hodnocením bez poznání. To platilo ve vědě, v literatuře, ve výchovné práci i v politice.
- 190 Mnoho se mluví a píše o zvědeckém životě, o vědeckém řízení společnosti. Někdy se pod tím chápá jen uplatnění poznatků ekonomie, techniky a přírodních věd. To přece nestačí. Do vědy o řízení musí přece „vejít“ i psychologie, i pedagogika, i etika a vůbec všechny vědy o člověku.
- 193 Hovoříme-li o vědeckém řízení společnosti, nelze z toho vyjímát ani společenské vědomí a jeho formy. Nelze vyjímát sféru umění, morálky, výchovy, náboženství apod.
- 195 Brojí se proti kampaňovitosti v řídicí práci. Nestávají se někdy z „fedrování“ ekonomických přeměn a opatření také kampaně? Sebelepší organizace výroby nám sama o sobě bez dobrých, citlivých práce s lidmi nepomůže.
- 199 Jedním z rysů dogmatismu je to, že mizí skutečný výchovný aspekt politické práce. Výchova bývá nahrazována jednodušším moralizováním.
- 200 Velkým nedostatkem v práci našich řídicích orgánů a vedoucích pracovníků je nedostatečné umění jednat s lidmi. (Nedostatečná znalost psychologie, pedagogiky, etiky.)
- 202 Na Západě se věnuje značná pozornost výzkumu veřejného mínění. Je to jistě důležitý činitel. Nezapomněli jsme my respektovat veřejné mínění, počítáme s ním v politické práci?
- 204 Proč se naši pracující, zejména odpovědní pracovníci, důsledněji neseznamují s psychologii práce?
- 206 Mnoho negativních morálních jevů jistě plyne z nesrovnalosti v našem mzdovém systému. Na mnoha úsecích není například správně oceněna kvalifikovaná práce dělníků, zemědělců, inženýrů, vědců, ale i učitelů apod. Jestliže mluvíme o zvědeckém řízení našeho společenského života, mělo by se to projevit i ve mzdové diferenciaci.

- 207 Hodnocení jednotlivců u nás nevycházejí z komplexního pohledu na člověka, ale velmi
často jen z konstatování dílčích chyb, nedostatků a náhodných okolností.
- 209 Jak to, že mravní hodnocení vás, komunistů, jsou tak relativní a proměnlivá (hodnocení
osob, procesy aj.). Kde je nějaká stálost ve vaší morálce?
- 211 Mluvíte pořád o tom, jaká u nás existuje svoboda, a já bych vám mohl uvést stovky případů
až křiklavého omezování lidí. Jak tedy chcete tvrdit, že socialistickou revolucí si lidstvo
vydobylo svobodu, učinilo „krok z říše nutnosti do říše svobody“?
- 213 Mnoho mluvíme o humanismu. Ale i za Stalina se hodně mluvilo a psalo o humanismu.
A pak jsme se dověděli, co zla Stalin napáchal, jak se prohřešoval proti elementárním pří-
kazům humanismu. Teď se také mluví mnoho o humanismu. Ale jak tomu má člověk po
takových zkušenostech věřit?
- 215 Myslím, že mnozí z těch, kdož vedou krásné řeči o humanismu, obětavosti apod., přikraš-
lují ve skutečnosti dnešní život, který ještě není tak krásný, aby těmto řečem odpovídal,
ani takový, aby se jimi dal napravit.
- 216 Masaryk často mluvil o péči o humanitu, o laskavém a humánním postupu vůči každému.
Marxisté naopak říkají, že „když se kácí les, padají třísky“, a dovedou být velmi bezcitní
k těm „trískám“. To je přece nesprávné, nemorální, nemyslíte?
- 217 Má jednotlivec, např. vedoucí hospodářský nebo politický pracovník, jednat v duchu usne-
sení, s nímž nesouhlasí, nebo má odejít ze své funkce?
- 218 U nás v závodě není možno vůbec přimět lidi k tomu, aby diskutovali. O nic není zájem.
Co dělat?
- 221 Není morálky bez osobní iniciativy. A neuvědomujete si, jak naše zřízení — přes některé
úspěchy (např. ve zdravotní péči, v řadě průmyslových odvětví) — právě osobní iniciativu
brzdí?
- 222 Říká se, že kritika a sebekritika je hlavní hybná síla vývoje socialistické společnosti. Ne-
myslíte, že tato teze často zakrývala a někdy ještě zakrývá naprosto nemorální jevy?
- 224 Socialistická demokracie se jistě nevyčerpává jen diskusí. Je řada otázek, které je nutno
posuzovat v užším odborném kruhu. Přesto nelze bránit svobodné výměně názorů i pokud
jde o zásadní otázky.
- 226 Zdá se, že jsme zapomněli, jak veřejný život významně ovlivňuje morálku; jak demokratické
a zdravé kritické ovzduší napomáhá výchově charakterních lidí a ovzduší byrokratického
despotismu, formalismu, sektářství a dogmatismu — výchově k pokrytectví a lhovosti.
- 228 Proč náš tisk tolik zdůrazňuje všechny úspěchy, ale často zamlčuje neúspěchy? Zdá se mi to
demoralizující.
- 230 Proč je možno kritizovat jen nedostatky, které byly odhaleny oficiálně?

- 232 Za socialismu přestává platit, že člověk je člověku vlkem, ale nepřestávají existovat vnitřní fronty, zásadní konflikty, vztahy, v nichž není a nemůže být smíru. Socialismus není bez-konfliktní harmonie, jak se to hlásalo.
- 234 Jak je v socialismu zajištěna úcta k přesvědčení druhého, ochrana „menšinových názorů“ a jejich zastánců, tj. lidí, kteří mají k těm či oněm zásadním politickým, hospodářským, světonázorovým či kulturním otázkám svůj vlastní, nikoli prokapitalistický, nikoli komunismu nepřátelský názor, nicméně odlišný od názoru vládnoucího oficiálně?

člověk a svět

- 241 Proč vůbec máme být mravní? Vždyť morálka je nám často přítěží! Je nejmravnější člověk také nejšťastnější?
- 244 Má člověk podle marxistické etiky vůbec nějakou osobní odpovědnost za své činy anebo lze všechno omluvit objektivní podmíněností jeho chování, výchovou, prostředím apod.?
- 248 Co je smyslem života?
- 250 Smysl života chápou lidé velmi různě. Je možno přesto nalézt obecně platné řešení smyslu života?
- 251 Co je smyslem života? Nedává nejlepší odpověď na tuto otázku náboženství?
- 254 Posuzujete člověka jenom podle objektivních důsledků jeho činů, nebo se berou v úvahu také jeho individuální pohnutky?
- 256 Žádá od nás naše doba oběti? A nejsou snad „oběť“ a povinnost nástroji, jak potlačit individuální zájmy a sklony?
- 258 Lidová moudrost říká, že „opatrnost je matka moudrosti“, ale také, že „odvážnému štěstí přeje“. Co si z toho vybrat?
- 260 Co je to štěstí a zda je vůbec dosažitelné?
- 262 Mnoho se zdůrazňuje technika a blahobyt. Ale co když nějaký divoch v džungli je šťastnější než my s vysokou civilizací?
- 265 Tvrdíte, že lidské štěstí lze vybudovat jen na principech komunismu. Ale život ukazuje, že to je iluze, sebeklam.
- 269 Co je štěstí?
- 272 Je z morálního hlediska odsouzené, jestliže člověk usiluje o to, aby byl šťasten, i když to často přináší zármutek jiným?
- 273 Když je někdo kritizován za nemorální život, myslí se tím zpravidla, že pije, udržuje s ně-

- kým poměr apod. Ale málokdy je někdo kritizován za bezpáteřnost, za zbabělé přizpůsobování se situaci, za bezzásadové přikyvování. Co je ze společenského hlediska závažnější?
- 276 Často říkáte, že komunismus skutečně spokojený a šťastný život pro všechny lidi. Není to pouhá utopie? A je vůbec naším cílem a ideálem spokojený člověk?
- 279 Dost často se nám stávalo a stále ještě stává, že při posuzování lidí, jejich názorů, postojů a jednání jsme brali v úvahu jen společenská kritéria, individuální se nám ztrácela. Neviděli jsme tu těsnou souvislost. Neviděli jsme, často jsme nechťeli vidět, společenské v individuálním a individuální ve společenském.
- 280 Někdy se nejvýše hodnotí lidé „bez malérů“, takoví, kteří mají jednoznačně kladné, učené posudky. Neměl by se výrazněji chápat přínos „svérázných podivínů“? Což kdybychom chápali jejich časté přehánění ve smyslu lidové moudrosti: „Chceš-li dostřelit, musíš přestřelit?“
- 282 Pořád se mluví o kolektivismu. A myslím, že se za tím často kryjí největší chyby a špatnosti. Když se někdo bojí odpovědnosti, schová se za kolektiv.
- 283 Je optimismus opravdu charakteristickým rysem člověka socialismu? Jaké oprávnění má v životě socialistického člověka skepse?
- 286 Do jaké míry odstraní komunismus nešťastné chvíle v životě člověka (bolest, nemoci apod.)?
- 289 Co máte proti pragmatické morálce, hlásající, že mravně je to, co mi slouží? Vždyť tak žije a myslí spousta lidí, „a jde jim to“.
- 290 Říkáte, že bojujete proti maloměstství. Ale nikdo mi dosud nevysvětlil, podle čeho poznáme, že určitý rys chování je nebo není maloměstství.
- 292 Nevěřím v boha. Ale s bolestí přiznávám, že většina ateistů, jak je známe, bere život úplně cynicky. Naopak, mnozí nábožensky věřící lidé žijí alespoň pro nějaké ideály. Nevím si s tím rady. Můžete mi říci, co vy o tom soudíte?
- 293 Prostému a citlivému člověku stěží může vyhovovat materialistická filosofie. Náboženství dávalo a dává lidem vznešenější cíl.
- 295 Je život absurdní?
- 298 Jak to, že za socialismu nevymizely ještě sebevraždy a zločinnost?
- 299 Čím to, že mravní pokrok není úměrný technickému? Že s ním nejde ruku v ruce?
- 303 Často slyšíme: ten a ten úkol se musí splnit, na prostředcích nezáleží. Pripomíná mi to starou jezuitskou zásadu „účel světi prostředky“. Je to správná zásada?
- 307 Na školách, ve stranické práci, ve veřejném životě, na pracovištích, v různých institucích se často hovoří o výchově k marxistickému světovému názoru. V praxi, ve výsledcích této výchovy se ukazuje, že to, jakým počtem lidí bude přijat a jak hluboce bude osvojen, nezáleží jenom na kvalitách a poznávacích hodnotách světového názoru, ale také na lidech

samotných, na jejich psychické, morální a poznávací „výbavě“, na jejich vlastní vnitřní schopnosti marxisticko-leninský světový názor přijmout a nejen myslet, ale také jednat v jeho zásadách.

- 309 Věda je věda a morálka je morálka. Nevnášejte proto pořád do vědy stůj co stůj morální měřítkla!
- 313 Často se mluví o tom, že umělci žijí nemorálním životem. Je na tom asi dost pravdy. Ale jak mohou pak spoluvytvářet morálku lidí, svých čtenářů, posluchačů, diváků, pro něž tvoří?
- 314 Jaký je vlastně ideál člověka komunismu?

morálka všedního dne

- 319 Není to paradox: vesmírné rakety a proti tomu třeba topení v jednotlivých kamnech v našich domácnostech? Není chyba, že technika našeho všedního dne tak zaostává za technickými možnostmi doby?
- 320 Vůbec si myslím, že styl našeho života se příliš podobá tomu starému měšťáckému a že ještě musíme hodně udělat pro to, aby se podstatně změnil. Ale to se asi mění ze všeho nejtížeji.
- 323 Nejednou se setkáváme s případem, kdy mladí manželé odkládají „pořízení“ dítěte až za komfortní zařízení domácnosti, auto a ještě třeba chatu. Co dělat pro to, abychom potlačili takové sobecké, čistě „věcařské“ ideály v myslích a životě lidí?
- 324 Na něco důležitého jsme, myslím, zapomněli. Obklopuvat člověka pěkným prostředím. Učinit jeho všední život příjemným a pohodlným.
- 325 Někde jsem četla, že lenost je matkou pokroku. Všechny vynálezy a zlepšení lidé vymysleli proto, aby si usnadnili, zkrátili práci. A mně se zdá, že je to mnohem pravdivější názor než pověra, že práce bude první potřebou člověka.
- 327 Jak to, že je u nás stále ještě tolik lhostejnosti, lhostejnosti člověka k člověku a ke společenskému dění?
- 334 Co dělat, aby lidé pracovali poctivě a snažili se odvést co nejlepší dílo?
- 336 Pracovat se musí stejně, tak proč ještě pracovní morálka?
- 338 Zním jednu rodinu, vydělávají poměrně dost peněz, ale jim to vůbec nestačí. Ještě když přijdou z práce, začnou šít. Nic jiného neznají než vydělávat, aby měli co nejvíc.
- 339 Nemyslíte, že se dnes v práci, v závodech či v družstvech podvádí daleko víc než za kapitalismu, kdy se lidé báli vyházovu či nezaměstnanosti? Jak se pak může mluvit o pokroku v morálním ohledu?

- 341 Autoritu vedoucích pracovníků velmi narušuje to, že se chovají nevhodně ke svým podří-
343 zeným i k mistrům, ale tím „shazují“ nejen třeba ty mistry, ale především sebe.
344 Když u nás někdo vystoupí s kritikou, říká se mu: Soudruhu, nemoralizuj, chyby máme každý.
346 Nevylučují se navzájem hmotná zainteresovanost pracovníka a jeho morálka?
347 Přesvědčila jsem se, že zavádět novoty v práci nebo i jinde se nevyplatí. Člověk může sklidit
350 nevraživost nebo i posměch místo uznání. Zažila jsem to v našem JZD.
347 Mnozí lidé jinak mluví na veřejnosti, např. na schůzi, a jinak v soukromí. Co proti tomu dělat?
350 Nedochází někdy i ke zneužití morálních podnětů k práci?
351 Jak mohl v socialistické společnosti vzniknout přezíravý poměr k fyzické práci?
353 Často se říká a píše: Smysl života je v práci. Zdá se mi, že jde o zjednodušení. Co o tom
soudíte?
357 Divíte se, že tak málo žen u nás zastává odpovědná místa, že tak málo žen si zvyšuje kva-
lifikaci? Mnohé by chtěly; ale jak to sladit s povinnostmi k dětem, s péčí o domácnost?
358 Měli jsme hezké manželství. Ale po čase došlo k ochlazení našeho vztahu.
359 Kdyby to s naší morálkou bylo v pořádku, nebylo by tolik potratů, rozvodů atd.

a co já?

- 363 Vy osobně to snad myslíte dobře. Možná, že jednou budou lidé žít opravdu mravně. Jak
říkáte — v komunismu. Ale co já? Nedostal jsem se na studium ani na povolání, které jsem
si vybral. Musím dělat práci, která mě netěší. Tak mi dejte se vším pokoj!
364 Vydělám si málo, ale i já chci mít pěkné šaty; co mám dělat?
366 Vám se to říká bojovat, ale za co? Můj táta padl v květnu na barikádách, máma držela
v květnu stráž u nich ve fabrice, děda byl u Zborova. Teď není za co bojovat. Říkáte v práci,
ale jak?
368 Já si vůbec nerozumím s maminkou. Ona má docela jiné představy o mém životě, než mám já.
370 Nemám ráda uniformy. Nemyslím jen vojenské. Už od mateřské školy mne nutí chodit
podle lajny. Všude máte jen kázeň, povinnosti, práci, celek. A ještě chcete vypravovat
o rozvoji osobnosti.
371 Při nástupu do podniku mi říkal parták: „Nepleť se do ničeho...“
373 Nic ve zlém, pane soudruhu. Chcete „udat“ socialismus, proto jej chválíte. Já jsem si také
chválil svoje zboží, rozuměl jsem reklamě. Ale vím, že v životě jde vždycky o to, trhnout,
kde se dá. O tom reklama mlčí, ale každý ví svoje. Rozumíme si trochu?